

PAPER DETAILS

TITLE: Cengiz Aytmatov`dan Bir Kiyamet Senaryosu: Kassandra Damgasi

AUTHORS: Ali Ihsan KOLCU

PAGES: 69-86

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/234688>

Cengiz Aytmatov'dan Bir Kıyamet Senaryosu: Kassandra Damgası

Yard. Doç. Dr. Ali İhsan KOLCU
Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi

Özet: Cengiz Aytmatov'un son romanı Kassandra Damgası insanın kendi eliyle hazırladığı kıyametine bir uyarı mesajı taşıyor. Komünist ve kapitalist düzenlerin insanı tüketen taraflarını ele alıyor. İnsanoğlu. Tanrı'nın yarattığı ve şaşmaz dengesini kurduğu dünyaya kendi muhteris mantığı içinde hakim olmaya çalışmaktadır. Annesi ve babası belli olmayan X Fert'ler yetiştirmek, gelecekte yaşayacakları dünyayı beğenmeyerek doğmak istemeyen embriyolar, topluca intihar eden balinalar ve onlara iştirak eden insanlar, yakın gelecekte bir kıyametin hazırlanmakta olduğunu işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kassandra Efsanesi, Balinalar, X Fert Projesi, İntihar, Uzay, Amerika, Sovyetler Birliği,

Giriş

Cengiz Aytmatov'un Kassandra Damgası adını taşıyan romanı gerek muhtevası ve gerekse üslûbu ile onun yazarlık çizgisinin son halkasını teşkil etmektedir. Yazar ilk defa bu romanında kadîm Türk mitolojisinin vazgeçilmez motiflerini terkederek, ilhamını ve modelini Yunan mitolojisinden alan çağdaş bir yaraya parmak basıyor. Bu insanoğlunun kendi eliyle hazırladığı felâketi yani kıyametidir.

Kassandra Damgası romanı Aytmatov'un ilk defa Beyaz Gemi'de dile getirilen "insanın insana dünyayı zehir ettiği ve yaşanmaz kıldığı" fikrini hatırlatmaktadır. Bu temel görüş onun diğer eserlerinde de vazgeçilmez

bir tema olarak kendisini göstermiş ve bazılarının temelini teşkil etmiştir. Yazar, Gün Olur Asra Bedel romanında Sarı Özek bozkırında yaşanan trajedileri, ideolojilerin ve rejimlerin kahredici baskısı altında bir cehennem hayatı yaşayan insanların felâketlerini, bozulan ekolojik dengeden nasibini alan hayvanları, yine bu dengesizlikten etkilenen insanların yarı vahşi davranışlarını roman sanatının imkânları içinde dikkatlere sunmuştu. Bu romanı takibeden Dişi Kurdun Rüyaları adlı eserinin asıl isminin 'Kıyamet' olması yazarın bu sendromu giderek yükselen bir ivmeyle ele alıp geliştirdiğini göstermektedir. Gün Olur Asra Bedel romanında, geçmiş-hâl-gelecek düzeneği içinde, toprağın ve insanın kaderini çılgınca devam eden anlamsız bir uzay yarışının ruhlar üzerinde maddi ve manevî tazyikini dikkatlere sunmuş, soysuzlaşan Mankurtlardan, Ormangöğsü gezegenine, Semey vilâyetindeki nükleer denemelerin yolaçtığı felâketlere ve nihayet rejimin insafsız ve sorgu kabul etmez faaliyetlerini işlemiştir. Dişi Kurdun Rüyaları romanında da bu felâket ve kıyamet senaryosunun bir başka çeşidine tanık olmuştuk. Bütün bu romanların verdiği temel mesaj, kıyametin insan eliyle hazırlanmakta olduğu idi.

Aytmatov, yukarıda zikredilen eserlerinde bu kıyamet hazırlığını zıt yönlü iki ideolojik eksen üzerinde, fakat insan nokta-i nazarından görmemizi sağlamıştı. Buna göre Sovyetler Birliği'ni temsil eden komünist rejim ile Amerika Birleşik Devletleri'ni temsil eden kapitalizm, insanoğlunun gelecek kuşaklarına ait kaynaklarını tüketmede neredeyse tatlı bir işbirliği içindedirler. Onlar yeryüzünün herkese yetecek nimetlerini zalimce ele geçirerek kendi hâkimiyetlerini devam ettirme yolunu tutmuşlardır. Dünyayı paylaştıkları gibi şimdi de uzayı kendi hakimiyetleri altına almaya çalışmaktadırlar. Yazar, Gün Olur Asra Bedel romanında Sovyetler ve Amerika'nın Demiurg adını verdikleri ve her türlü denkliğin gözetildiği uzay araştırmaları tasarısında nasıl bir işbirliği içinde olduklarını dikkatlere sunmuştu. Her iki devlet yürüttükleri uzay araştırmaları sonucunda üstünde hayat olan, su rezervleri bulunan şimdiye kadar bilinmeyen bir gezegen keşfederler. Üstelik bu gezegende sosyal hayat orada yaşayan canlıların yaratılışına uygun olarak düzenlenmiştir. Halkın üzerinde hiçbir totaliter baskı söz konusu değildir. Halk savaş, çatışma ve zulüm gibi dünyevî eylemlerden uzaktır. Üstelik kendilerinin sahip oldukları maddî ve medenî nimetleri başka gezegenlerde yaşayan canlılarla paylaş-

ma arzusundadırlar. Bu aslında bir insanlık ütopyasıdır. Öte yandan ABD ve SSCB bu dünya için ütöpik fakat bir ideal olarak mümkün hayat tarzının ve düzeninin kendi vatandaşları tarafından duyulmasını önlemek için, dünyanın etrafına her türlü iletişimi önleyecek bir manyetik kalkan yerleştirirler. Böylelikle dünya enformatik açıdan sağır ve dilsiz bir hale gelir. Her iki totaliter rejim böylelikle hükümrânlıklarını devam ettirirler.

a. Küresel Tahribat Ya da İntihara Götüren Sebepler

Filofey'in Cassandra işareti ile ilgili ifşaatı bu enformatik kalkanın delindiğini göstermektedir. Kaldı ki Filofey uzaydan dönmeyi reddeden bir bilim adamıdır. Onun Cassandra damgası ile ilgili uyarısı hâkim ABD ve SSCB'nin işbirliği neticesinde insanlığın ma'serî kaderi açısından ulaştıkları birçok bilgiyi sembolize etmektedir. Cassandra işareti ile ilgili bilgiyi insanlardan gizlemek bu damganın ortaya çıkışını gösteren sebepleri inkâr etmek demek olur. Böylece insanoğlu kendi türünün en büyük düşmanı olarak yine kendi felâketini hazırlayacak bilgileri hemcinslerinden gizlemektedir. Bu enformatik kalkanın delinmesi ile dünya büyük bir telâş ve korkuya kapılmış durumdadır. Yazarın bu ikazı Cassandra embriyonları sembolüyle ifadesini bulur. Daha önce balinaların toplu intiharları Cassandra damgası türünden ilk ihtar işareti olarak dikkatlere sunulmuştur.

Aytmatov, genel anlamda dünyanın bozulan dengesini ve buna bağlı olarak insanlığı bekleyen tehlikeyi üç aşamada dikkatleri sunuyor.

1. Tabiatın pervasızca tahrip edilmesi sonucu bozulan ekolojik denge.
2. Totaliter rejimlerin baskısı sonucu bozulan sosyal denge.
3. Totaliter rejimlerin baskısı sonucu doğal insiyaklarını kaybedip bozulan insan.

Gün Olur Asra Bedel romanının hemen başında yiyecek aramak için Boranlı istasyonunun rayları arasında dolaşan tilki, dünyanın doğal dengesinin nasıl bozulduğunu işaret eden bir göstergedir. İnsanların yaşadığı yerlere uzak kalmak zorunda olduğunu bilen tilki, yaşadığı yerlerde yiyecek bulamamanın sıkıntısını çekmektedir. Çünkü teknolojik ilerleme tilkinin doğal yaşama alanını neredeyse yoketmiştir. Biz doğal dengenin ne kadar bozulduğunu Dişi Kurdun Rüyalari romanında da görürüz. Kendi hayat alanları olan dağlarda yaşayan Akbar ve

Taşçaynar adlı kurt ailesinin yavruları insanlar tarafından çalınır. İnsan eli dağ başındaki vahşi kurt ailesinin yavrularına kadar uzanmıştır. Artık, kurtlar insanlar için değil aksine, insanlar kurtlar için bir tehlike durumuna gelmişlerdir.

Totaliter rejimlerin baskısı sonucu bozulan sosyal denge, beraberinde bencilliği, yaşamak için öldürmeyi ve insan fitratına yakışmayan ve her bakımdan onun aleyhinde olan bir ahlâkı sergilemeye yol açmıştır. Bunun en baskın örneği Cassandra Damgası romanında ASS (Askerî Savunma Sektörü) çalışanlarının fabrikalarının kapanması ve işsiz kalmak korkusuyla düzenledikleri ve kanlı biten mitingleri gösterilebilir. O mitingle atılan sloganlar bozulan sosyal dengenin toplumu nasıl bir sosyal şizofreniye doğru götürdüğünü göstermektedir:

"Silâhsızlanmayı durdurun", "Tank istikrarın teminatıdır", "Tankı tencereye dönüştürmeye izin vermeyeceğiz", "Yaşasın güç ve millî zenginliğin kaynağı olan silâh üretimi".

Bütün bu küresel tahribattan aynı çevre içinde yaşayan insan da nasibini alır. Onun bütün manevî ve müstakbel ümitleri, yine insanın icat ettiği X Fert projesi gibi, insanı bir genetik çöplük haline getirme tasarısı ile hayat sahnesinden silinecektir.

Bu tahribat kapitalist düzenin yetiştirdiği, Ordok gibi ruhunu şeytana satan muhteris mayınlar arasında daha kolay gerçekleşecektir. Artık insan hayatta kalma içgüdüleriyle hareket eden ve kıyametinin yaklaştığını hisseden gerilimle dolu bir canlıya dönüşmüştür.

Kassandra Damgası romanında da insan maharetiyle hazırlanan bu kıyamet senaryosunun bir başka panoramasını görmekteyiz. Bu XX. yüzyılın sonunda insanoğlunun doğuda ve batıda elbirliği ederek dünyayı daha yaşanmaz bir gezegen haline getirmesi olmuştur. Her ne kadar Aytmatov bu romanı ile öteki eserlerinden alışık olduğumuz bozkırlar, dağlar, obalar ve yılkıların dünyasından bizi çağdaş dünyanın ışıklı Amerikan şehirlerine ve Moskova'ya götürüyorsa da, verdiği mesaj ve işlediği tema önceki romanlarının doğal bir uzantısını işaret etmektedir. Cassandra Damgası romanı, Beyaz Gemi, Gün Olur Asra Bedel ve Dışi Kurdun Rüyalari roman üçlemesinin oluşturduğu çizginin son halkasıdır. Zira Aytmatov'un eserlerinde doğal olanla yapay olanın tezadı hep biraradadır. Cassandra Damgası romanı vaktiyle komünist rejim içerisinde yapay döllene-

me yoluyla annesi ve babası bilinmeyen çocuklar vücuda getirmek amacını taşıyan 'X Fert' projesini yürüten Andrey Krıltsov'un, laboratuvar ve uzay araştırma istasyonlarında yaptığı araştırmalarda elde ettiği bilgileri halka açıklamasıyla vukubulan bir hadiseye dayanır. Buna göre Andrey Krıltsov uzay rahibi Filofey adıyla uzay istasyonundaki araştırmaları neticesinde kimi hamile kadınların alınlarında, karınlarındaki embriyoların dünyaya gelmek İstememelerini işaret eden sivilcelerin çıktığını keşfettiğini söyler. Buna mitolojiden esinlenerek Cassandra embriyonu işareti, kısaca Cassandra damgası adını verir:

"Ana rahmindeki ilk haftalarında, İnsan ebriyonu hayatta kendisini bekleyenleri hissetme ve bu kadere tepki gösterme yeteneğine sahiptir. Eğer bu tepki olumsuzsa, embriyonlar doğuma karşı koyuyorlar. Ben, doğuma olumsuz tepki gösteren embriyonların gönderdiği işareti buldum. Bu embriyonları taşıyan kadınların alınlarında küçük benekler oluşuyor. Bu beneklere "Cassandra damgası", olumsuz sinyaller gönderen embriyonlara ise "Cassandra embriyonu" adını verdim. İnsan embriyonu sadece gebeliğin ilk haftalarında kendi geleceğine tepki göstermek ve tehlike işareti göndermek gibi olağanüstü bir yeteneğe sahiptir. Sonra bu yetenek kayboluyor. Bu da herhalde ceninin zamanla kendi kaderine boyun eğmesiyle ilgilidir." (Aytmatov, 1997,20). Yazarın 'ceninin zamanla kendi kaderine boyun eğmesi' ifadesi totaliter rejimler karşısında direncini kaybetmiş insanları temsil eder. Direnme gücü kırılınca fert kendisine çizilen dünyevî kaderi yaşamak zorunda kalır. Buna karşı çıkanlar anti-Sovyet propagandası yapmaktan tutuklanan Runa ve savaş sırasında babası Alman bir kız çocuğu doğuran anne ve kızı örneğinde olduğu gibi, intihar ederek protestolarını ma'sherî vicdanları uyarmak yoluyla dile getirmeye çalışırlar.

Filofey dünyaya biri Roma'daki papaya diğeri Amerika'da yayınlanan Tribün gazetesine olmak üzere iki mektup gönderir. Papa'dan bu konuya açıklık getirecek hiçbir açıklama çıkmaz. Tribün gazetesi ise mektubu yayımlar.

Filofey'in tezine göre, dünyanın bozulan doğal dengesi ve insan için gittikçe çekilmez olan hayat şartları karşısında, embriyonlar anne karnında tepki vermektedir. Bu Tanrı'nın insanlara kıyametten önceki son uyarısıdır.

Yazar, Filofey'in ağzından Cassandra embriyonlarının gösterdiği tepkiyi deşifre eder:

"Kassandra embriyonlarının vermek istediği mesajı şöyle özetleyebiliriz: "Karar verme şansım olsaydı, hiç doğmamayı tercih ederdim. Sorgunuza cevap olarak gönderdiğim sinyali, beni, dolayısıyla da yakınlarımı, gelecekte bekleyen felâketlerin, acıların işareti olarak kabul edebilirsiniz. Bu sinyali çözebildiğiniz takdirde şunları bilmenizi isterim: Ben, Cassandra embriyonu, hiç doğmadan, hiç kimseye fazla acı vermeden yok olmak istiyorum. Siz soruyorsunuz, ben cevaplıyorum: Ben yaşamak istemiyorum. Fakat eğer iradem dışında beni doğmaya zorlarsanız, tüm zamanlarda, tüm insanların yaptığı gibi, kaderimi olduğu şekliyle kabul edeceğim. Nasıl olacağına siz, ilk önce de beni doğuracak kadın, karar verin. Ama önce beni dinleyin ve anlamaya çalışın. Ben Cassandra embriyonuyum! Şimdilik benimle vedalaşmak geç değil ve ben buna hazırım. Ben, Cassandra embriyonu, doğmak istemiyorum, istemiyorum, istemiyorum... Ben Cassandra embriyonu!" (Aytmatov, 1997,21). Yazar Filofey'in ağzından Cassandra embriyonunun nitelikleri ve haklılığını şu satırlarla ifade eder:

"Kassandra embriyonu oldukça hassas sezgi gücüne sahiptir ve yaşanan dönemi çok iyi hisseder. Bundan ötürüdür ki onun işaretlerini anlamak,, herşeyden önce karmaşık bir şekilde içimizde ve dışımızda kurduğumuz kendi dünyamızı anlamak için bir vesile olabilir. Bu açıdan belki de Cassandra damgası gerçekleri yeniden değerlendirmemiz, eskiden erişemediklerimizi tahlil etmemiz için yüce Tanrı tarafından teşvik edici bir neden olarak ortaya atılmıştır." (Aytmatov, 1997,32).

Filofey'in Cassandra embriyonu ile ilgili yaptığı açıklama, başta Amerika ve Rusya olmak üzere bütün dünyada büyük bir infiale sebebiyet verir. Meseleyi anlayıp çare düşünmekle meşgul olan Amerikalı fütürolog Robert Bork, başkan adaylarından Oliver Ordok'un siyasi prim yapma hırsının kurbanı olur ve onu bir seçim toplantısında Filofey'le işbirliği yapmakla suçlar. Ordok'un kışkırttığı insanlar Robert Bork'u linç ederler. Bu feci olay karşısında Ordok'un danışmanlarından ve romanda akl-ı selimi ve istikbâli temsil eden genç Entoni Yunger, Filofey ile bir tele-ropörtaj düzenler. Filofey görüşmeyi izleyen kalabalık ve gazeteciler tarafından sabote edilir. Bunun üzerine Cassandra embriyonu ile ilgili gerekli ayrın-

tılı bilgileri vermeden bir veda konuşması yapar ve kendisini uzay boşluğuna bırakarak intihar eder.

Roman, kehanet-fütüroloji ya da kâhin-fütürolog düzeneği içinde dünyanın gidişatı dikkate alınarak kurgulanmıştır. Yazarın tezini temellendirdiği mitik motif Cassandra söylencesidir. Mitolojiye göre "Geleceği görme gücüyle yıkımları önlemeye çalışan, ama sözünü geçiremediği için başına gelen belâlardan iki misli etkilenip üzülen bilicinin dramını sergiler Cassandra, bugünün anlayış ve deyimine göre uzağı gören bilinçli insanın dramını" (*Erhat, 1972, 215*) temsil eder. Aytmatov romanını iki süper gücün geçmiş ve hâldeki birbirlerine karşı olan üstünlük yarışının yol açtığı tahribatlara dikkati çekerek kurgulamaya çalışır. ABD ve SSCB ya da şimdiki Rusya silâhlanma yarışı ile dünyanın birçok yerinde yapay savaşlar, ideolojik ve etnik çatışmalar yaratmış; silâh satışı sayesinde ekonomilerini ayakta tutabilmiş, güçlerini koruyabilmişlerdir. Romanın asıl kahramanı Filofey'dir. Asıl adı Andrey Krıltsov'dur. Annesi tarafından çocuk bakımevine terkedilmiş babası ve annesi belli olmayan, devlet tarafından yetiştirilip büyütülmüş, terkedilmiş binlerce çocuktan biridir. Andrey Krıltsov rejim tarafından asıl adı "Cinslerin Embriyonel Tanzimi" olan X Fert projesinin başına getirilir. X Fert projesi annesi ve babası anonim olan rejim muhafızı yetiştirme amacını gütmektedir. Buna göre mahkûm kadınların rahimlerine kimlerden alındığı belli olmayan spermeler yerleştirilmek suretiyle embriyon döllenecek ve doğumun ardından çocuk devletin yetiştirme yurtlarında X Fert olarak rejim için canını rahatlıkla verebilecek birer muhafız haline gelecektir. Yazar bu yeni insan tipini şöyle ifade eder: "Laboratuvarda yetiştirilecek X Fert'ler yeni bir insan tipi, geleceğin ideoloji şövalyesi olacaklardı. X Fert'ler XXI. yüzyılın fedakâr devrimcileri olacaktı." (*Aytmatov, 1997, 210*).

Rejimin ihtiyaç duyduğu kendisine sadık bireyler yetiştirmek için insanlığın genetik şifresini bozacak kadar ileri gitmesi yine kıyamet senaryosu etrafında düşünülebilecek bir eylemdir.

b. Sovyetler Birliği'nin Mankurt'tart X Fert'e Rejim Muhafızı Yaratma Gayreti

Aytmatov'un Sovyetler Birliği'nde ta en başından beri halkla bir türlü barışık olmayan devrimi yerleştirmek ve korumak için rejimin kendisine ait bir muhafız insan tipini yetiştirme gayreti içinde olduğunu, bunu da değişik romanlarında zaman zaman ele alıp işlediğini bilmekteyiz. Beyaz Gemi'de Orozkul menfaat duyguları ile rejime bağlı bir hizmetkârdı. Gülsarı romanında Tanabay ve Çoro Ekim Devrimi'nin rüzgârına kapılmış romantik komünistlerdi. Gün Olur Asra Bedel romanında Yedigey, rejimin cinayetlerine tanık olan fakat elinden birşey gelmeyen bir bedbaht, Tansıkbayev ve Sabitcan ise rejimin yaratmaya çalıştığı yeni insan tipinin sembolü olan birer Mankurt idiler. Aytmatov'un Dişi Kurdun Rüyalari romanı işlediği inanç ve çevre problemlerine rağmen hakikatte bütünüyle komünizmin restorasyonunu ya da yeniden yapılanmasını işaret etmektedir. Boston, iktisadi felaketin çaresini yine rejim içinde arar. (Kolcu, 1997)

Yazarın romanlarındaki tip kronolojisine göre karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır:

Devrimin ilk yıllarından başlayarak rejime sıkı sıkıya bağlı gençliği temsil eden komsomol, zaman içerisinde Sovyet yüksek idealini temsil edecek olan Homo Sovieticus'lara dönüşecekti. Bunda başarılı olunamadı. Ardından yazarın Kırgız kültür mirası içinden bulup çıkardığı bilincini yitirmiş adam modeli olan Mankurt ve onun sistematize olmuş şekli Mankurtizasyon yürürlüğe kondu. Genetik miras bu çabayı da boşa çıkardı. Böylece rühen ve maddeten rejimin kendi mamulü olan devrimci tipi, yani annesi ve babası anonim insanlar, X Fertler üretildi. X Fert'ler genetik problemleri bertaraf edilmiş birer gelişmiş Mankurt idiler. Bunlar romanda Spaski kulesinde yaşayan ve her gece saat üçte Kremlin'in çanlarının çaldığı vakit avlanmaya çıkan baykuşun gece karanlığında duvar dibinde gördüğü 'birbirine benzeyen, aynı şekilde küçük boylu büyük kafalı, hep gecenin geç saatlerinde ortaya çıkan' (Aytmatov, 1997, 74) hayaletlerdi.

Yazarın yukarıda tarife çalıştığı X Fert'in en belirgin vasfı 'nesep'siz oluşudur. X Fert tabiatın genetik şifresini bozan bir düşüncenin ürünüdür: "Aile ortamından ve anne şefkatinden uzak büyüyen Andrey Knltsov,

kendini haberi olmadığı büyük bir günâhın altına atılmış bir imza gibi görür. Bu yalnız, mutsuz ve sürgün meduza, büyüyüp güçlendikçe evin dışına 'bırakılmışlığını', 'terkedilmişliğini' daha derinden kavrar ve bütün terkedilmiş, itilmiş çocuklar gibi topluma kin duymaya, ondan öç almaya başlar; X Fert Projesi gibi bir insanlık faciasına imza koyar" (*Bildiriler, Korkmaz, 1999,147*)

X Fert projesini yürüten Andrey Krıltsov, bir süre sonra dünyadan uzaklaşarak çalışmalarını uzay istasyonunda sürdürür. Andrey Krıltsov X Fert gibi insanlığın geleceği için çılgınlık olan bir projeden uzaklaşır ve zamanla insanî dönüşümünü tamamlar. Krıltsov'un yaptığı araştırmalar neticesinde, dünyayı bekleyen büyük bir tehlikeyi insanlara haber vermesi süreci, roman açısından çok önemlidir. Zira Andrey Krıltsov başlangıçta Sovyet rejiminin emrinde ve adı ya da amacı ne olursa olsun insanlığa bir felâket hazırlamakla meşgul bir bilim adamıydı. Bu bilim adamına yaptığı işin ne kadar korkunç olduğunu hatırlatan ve onu 'insanî' tepki vermeye zorlayan kadın mahkûm Runa'dır. Runa Sovyet karşıtı yazıları sakladığı ve dağıttığı için tutuklanmıştır. Asıl suçlu kardeşi Igor Lopatin'in suçunu üzerine alarak onun yerine mahkûm olmuş cesur ve korkusuz bir kadındır. Bu tavrıyla bir düzen muhalifidir. O da diğer kadın mahkûmlar gibi X Fert projesinde denek anne olmaya karar vermişti. Ama Runa'nın asıl maksadı bu projeyi yürüten Andrey Krıltsov'la görüşüp yaptığı şeyin ne büyük bir felâket olduğunu yüzüne ve gözlerinin içine bakarak söylemekti. Runa romanda daha iyi bir dünya için kendisini feda eden insanî sorumluluk duygusu yüksek insanları temsil eder. Andrey Krıltsov'la yaptıkları görüşmede, 'insanların tabiat ve Tanrı tarafından belirlenen yöntemle mi, veya şeytanın gösterdiği yöntemle mi çoğalmaları'nın doğru olduğunu sorar. Bu sözler Andrey Krıltsov'un aklını başına getirir. Runa hapishaneden nakli sırasında kaçmak isterken vurularak ölür. Bu aslında tipik bir intihardır. Andrey Krıltsov bu hadiseden sonra şeytanın emrinden çıkar ve Filofey adıyla uzay istasyonunda insanlığın faydasına araştırmalarını sürdürmeye devam eder. Roman, Krıltsov'un kendisine verdiği uzay rahibi (Filofey) unvanıyla uzaydan Roma papasına gönderdiği mektubun yarattığı infialle başlar. Hamile kadınların alınlarında çıkan ve Filofey'in Cassandra işareti adını verdiği sivilceler, Amerikalı kadınların sert tepki göstermelerine yol açar. Ceninin dünyaya gelmek istememesinin nedeni Filofey tarafından 'dölde

korku kompleksi doğuran sebepler" olarak şu şekilde sıralanmaktadır: "Açlık, varoşlar, hastalıklar ve bunların içinde AIDS, savaşlar, ekonomik krizler, sosyal patlamalar, canilik, fuhuş, uyuşturucu bağımlılığı ve uyuşturucu mafyası, milletler arasındaki çatışmalar, ırkçılık, ekolojik ve enerjik felâketler, nükleer denemeler, kara delikler vs. vs." (*Aytmatov, 1997, 38*).

Filofey'in yukarıda sıraladığı sebepler yazar tarafından romanın akışı içinde ele alınmış ve okuyucunun dikkatine sunulmuştur. Azerbaycan-Ermenistan savaşında subayların ölü satmaları, Almanya'da diri diri yakılan Türk aileleri, Afganistan'da işgal kuvvetleri olan Sovyet askerlerinin ceset tuzakları, Sicilya'da mafyanın işlediği savcı ve yargıç cinayetleri, Sivas olayları, balinaların toplu intiharları vs. insanın dünyayı yaşanmaz bir yer haline getirme gayretlerinin sonucudur. Yazar, Filofey'in ağzından Cassandra damgası sembolü ile gelecekte dünyayı bekleyen büyük felâketi, belki de kıyameti işaret etmektedir. Bütün bu olumsuz şartlar ve olaylar insan eliyle gerçekleştirilmektedir.

Dişi Kurdun Rüyaları'ndaki antilop katliamı hayvanlar için bir kıyamet senaryosu idi. Zira insan eli tabiatın doğal ritmine müdahale etmiş ve devletin öngördüğü et stokunu tamamlayabilmek için bir katliama başvurmuştu. Bu romanda da hem dünkü SSCB ya da şimdiki Rusya ve ABD'nin temsil ettiği insanoğlunun bilimle kavuştuğu güç, aynı zamanda insanoğlunu ve onun yegâne hayat alanı olan bu dünyayı ciddî biçimde tehdit etmektedir. Cassandra damgası sembolü bünyenin artık yaşanılır olmaktan çıkmış olan dünyaya biyolojik tepkisidir. Zira insan, büyük tabiat dediğimiz ve içinde yaşadığımız gezegenin dengesini, nükleer denemelerle, ekolojik katliamlarla değiştirmiştir. İnsan denilen küçük tabiat bu büyük tabiatın içinde yaşamak durumundadır. Kendi hayat alanının ve geleceğinin hiç de parlak bir durumda olmadığını hisseden embriyon, biyolojik bir tepki göstererek dünyaya gelmek istemediğinin işaretini vermektedir.

Romanda yazarın sözünü emanet ettiği kahramanı Filofey çağdaş bir Cassandra'dır Nasıl mitolojide nakledilen biçimiyle hiç kimse Cassandra'nın kehânetlerine inanmadıysa ve nasıl onun bütün kehânetleri doğru çıktıysa, Filofey de kendi kehânetlerine [bilimsel doğrularına] kimsenin inanmayacağı korkusunu yaşar ve nihayette korktuğu başına gelir.

Romanın iki yanlı dokusu içinde Amerikan sağduyusunu temsil eden fütürolog Robert Bork, bu kapitalist toplumun yarattığı medya, siyaset ve ihtiras kumpasının içinde kısa zamanda yokolur. Filofey'in açıklamaları Amerikan başkanlık seçimlerine rastlar. Başkan adaylarından Oliver Ordok, halkı büyük bir infiale sürükleyen Cassandra embriyonu ve Filofey'in açıklamaları hakkında fütürolog Robert Bork'tan yardım ister. Bork, Ordok'a itidal tavsiye eder ve kendisinin de herkes gibi şaşkın olduğunu, durumu enine boyuna düşünüp değerlendireceğini söyler. Bork'un bu müspet yaklaşımına karşılık Ordok, seçim mitingi esnasında kendisini sıkıştıran seçmenlerinden ve Filofey hakkında yöneltilen bunaltıcı sorular karşısında, hem politik ihtirasının insiyakıyla hem de prim toplamak arzusuyla, Robert Bork'u Filofey'in dünyadaki işbirlikçisi olarak provoke eder. Halk kitle psikolojisi içinde Robert Bork'un evini sarar. Bork bu şoursuz kalabalığı sakinleştirmek ve hakikati anlatmayı denerse de azgın kalabalık tarafından linç edilir. Bork'un bu tavrı düşündürücüdür. Kalabalığı sâkinleştirmede polis yetersiz kalmışsa da Bork'un bilinçli bir şekilde kendisini bu dizginlenemez kitlenin insafına bırakması şoursuz bir intihar arzusunu akla getirmektedir. Yazar daha romanın başında kendi kehânetini satır aralarına gizleyerek okuyucuya hissettirmişti. Bork'un mutad Avrupa gezilerinden dönüşünde uçakta gördüğü hayaller romanın sonuna doğru gerçekleşir:

"Robert Bork, her şeyi unutmuş, balina sürüsünün hareketinin gücü ve iradesine kapılmıştı. Aniden o, balinalar arasında yüzdüğünü, kendinin de bir balina-insan olduğunu, tepeden süzülen bahar yağmuru misâli sırtından parlayan su sellerinin aktığını hayal etti. Okyanusta yüzüyor ve bundan böyle hayatının sonuna kadar balinalarla birlikte olacağını beyninin derinliklerinden ansızın ortaya çıkan saklı bir seziyle anlıyordu. Bu düşüncesin gizemli anlamı da kalbinde aydınlanıyordu. Balinaların başına gelecekler, onun da başına gelecekti, ikisi birbirine bağlıydı." (Aytmatov, 1997, 16-17).

Yazarın Bork'u balina-insan diye tasavvur etmesi onun Beyaz Gemi adlı romanının kahramanı çocuğun bahk-insan olarak yüzüp beyaz gemiye (hürriyete) ulaşma motifini hatırlatmaktadır. Çocuk hürriyeti kendisini nehir sularına bırakarak yani intihar ederek bulmuştu. Balinalar da bozulan ekolojik yapının kendilerine gönderdiği tehlike sinyalleri neticesinde toplu olarak intihar etmeye başlamışlardır.

Aytmatov, bu romanında aynı zamanda Bork'un bu akıbetiyle çağımızda siyaset ahlâkına ve medyanın ne kadar tehlikeli bir silâh olabileceğine parmak basmak istemiştir. Ordok'un ekibinden olan ve romanda aklı-selimi temsil eden Entoni Yunger, uzay istasyonundaki Filofey ile bir röportaj gerçekleştirir. Fakat sağduyusunu kaybetmiş öfkeli kitle bu görüşmeyi de sabote eder. Hem Bork ve hem de Filofey, Yunger'i dünyadaki sağduyulu insanların numunesi olarak lanse edip ebediyete gönderir. Yunger romanda aynı zamanda akılla süslenmiş ahlâkı da temsil eder. Böylelikle çağdaş Cassandra Filofey ve ona yardımcı olabilecek modern kâhin / fütürolog Robert Bork kapitalist toplumun yarattığı fanatizmin kurbanı olurlar. Yazarın, başkan adayı Macar asıllı Oliver Ordok'un soyadının Macarca'da 'şeytan' anlamına gelmesini bir şekilde okuyucuya hatırlatması, çağdaş politikacıların ne kadar şeytanîleşebileceklerine parmak basmak içindir.

Filofey'in daha henüz sadece Andrey Krılstrov iken yürüttüğü X Fert projesini yazar şeytanın emrinde insanların teşebbüs ettiği eylemler olarak görmüştü. SSCB'deki şeytanî uygulamanın karşı kutuptaki temsilcisi kapitalist düzenin ürünü olan başkan adayı Ordok'un ahlâkıdır. Yazar, Amerikan seçim mitinglerindeki tansiyon ile Rusya'da silâhlanma ve silâhsızlanma karşıtı gösterilerin cereyan ettiği atmosferi aynı düzenek içinde verir.

Buna göre Amerikan başkanlık seçimlerine hâkim olan şiddet duygusu ile Rusya'da Askerî Sanayi Sektörü'nün (ASS) işsizlik mitingi açlık sinyallerinin verildiği bir sosyal patlama profili çizerler. Moskova'nın yetiştirmeye çalıştığı ve bir ölçüde başarılı olduğu X Fert'leri ile kapitalist düzenin mahsulü olan başkan adayı Ordok, farklı kutuplarda ama aynı genetik güdülerle hareket ederler.

Okyanusta balinaların toplu intiharlarına romanın sonunda Spaski kulesinden Kremlin'in duvarlarını takibederek uçan baykuşun ölü bulunması eklenir. Hayvanlar ve ana rahmindeki ceninler kendi kıyametlerini çoktan hissetmiş ve bu dünyadaki maceralarının devam etmesini artık gereksiz görmüşlerdir. İnsan ise bir silgi misâli hem silmeye hem de silinmeye devam etmektedir.

Yazarın Cassandra embriyonu ile ilgili araştırmayı uzay istasyonundaki Filofey'e yaptırmayı ilginçtir. Bu araştırma pekâlâ dünyanın herhangi bir

yerinde bir biyoloji laboratuvarında yapılabilirdi. Yazar bu tercihi ile Filofey'in gözünden dünyaya uzaydan bakmak istemiştir. Bu bakış açısıyla onun ve dolayısıyla kahramanının daha objektif olmasını sağlamıştır. Filofey'in cesedinin uzay boşluğunda sonsuza kadar dolaşıp durması kanaatimize göre dünyadaki insanlara istikbâl için verilebilecek en güzel mesajdır.

Kassandra Damgası Aytmatov'un din konusundaki görüşlerini daha da geliştirdiğini göstermektedir. Onun *Gün Olur Asra Bedel* romanında çok güçlü olmasa da kahramanı Yedigey vasıtasıyla tamamen İslâmî olan birtakım hassasiyetlerine şahit olmuştuk. Daha sonra *Dişi Kurdun Rüyalari* romanını tamamen Hristiyanî bir bakış açısıyla kaleme alır ve inanç problemini biraz da son yıllarda Batı'da yaşamasının verdiği bir tesirle dikkatlere sunar. Söz konusu romanda yazarın önceki eserlerine göre daha hümanist bir din anlayışına götürdüğü anlaşılmaktadır. Aytmatov dünyadaki kavgaların bir kısmının din farklılığından ve karşılıklı olarak inançlara karşı gösterilen saygısızlıktan kaynaklandığı fikrindedir. İnsanlığı birbirlerinin inançlarına saygılı bir platforma davet eder: "Acaba tüm dünyada dinlerin birbirini iterek değil, el birliği ile insana doğru gideceği tarihî bir dönem gelmiş midir? O zaman yirminci yüzyıl sonunun insanı diğer nesillerden farklı olarak şunları söyleyebilecek: Tüm dinler benimdir; ben tüm dinlere tapıyorum ve tüm mabetlere tapınaklara girebiliyorum ve hepsinde arzu edilen bir ziyaretçiyim. Ben Hristiyan olarak doğdum, haç suyuna çekildim, ama Kur'an ayetleri ile defnedileceğim; bugün Ortodokslar içinde bir Ortodoks'tum; dün Müslümanlar arasında bir Müslümandım; Japonya'da Buda'ya taptım, İsveç'te Lüfer tezlerini okudum... Tanrı'ya inancımda kimseye yabancı değilim ve çeşitli dillerde yaratıcımıza dualar eden hiç kimse de bana yabancı değildir. Bu dualar hepimizi aynı derecede dinleyen, kötülüklerimizden aynı ölçüde azap çeken, zekâ ve iyiliklerimiz orantısında kâinat kapılarını hepimize aynı derecede açan yaradana yönelmiştir.." (Aytmatov, 1997, 93). Aytmatov'un inanç konusunda geldiği nokta, bizim edebiyatımızda yıllar önce Tevfik Fikret'in kaleme aldığı Halûk'un Amentüsü (*Fikret, 1984, 36-38*) adlı şiirinde yeralan ve aşağıdaki beyitlerde özetlenen hümanist inanç anlayışıyla örtüşmektedir.

Bir kudret-i külliye var ulvî ve münezzeh,
Kudsî ve muallâ, ona vicdânla inandım.

Toprak vatanım, nev'-i beşer milletim... İnsan
İnsan olur ancak buna iz'ânla inandım.

Şeytan da biziz, cin de, ne şeytan ne melek var;
Dünya dönecek cennete insanla inandım.

Fıtratta tekâmül ezelîdir; bu kemâle
Tevrat ile, İncil ile, Kur'ân'la inandım.

Dünya ve insanlık tarihinde süregelen savaş ve kargaşanın inanç farklılığı temeline dayandığı fikrinin farklı zamanlarda yaşamış her iki edibi birleştirmesi düşündürücüdür.

Yazar, Robert Bork'un zihninden geçen ve kendisinin ferdî çok dinlilik adını verdiği fikrin hayata geçirilmesi konusunda hemen hiçbir şansının olmadığını da ifade etmeden geçemez:

"Ferdî çok dinlilik fikrinin dinî hiyerarşilerde nasıl bir hiddet, gürültü doğurabileceğini, zavallı kafasına ne gibi taşların fırlatılacağını, hangi günâhlarla, tahkirlerle, dünya delaletiyle suçlanacağını iyi anlıyordu." (Aytmatov, 1997, 94).

Böylelikle yazar bu romanında dünyanın insan eliyle bozulan iktisadî, ekolojik ve manevî yapıların süratle çözümünü teklif etmektedir. Zira' onun ifadesiyle; "Nesilden nesle insan felâketlerinin ölçüleri hep büyüyor. Ve biz hepimiz buna iştirak ediyoruz." (Aytmatov, 1997,38). Aytmatov uyarısını Filofey'e söylediği şu cümlelerle açıkça dile getirir: "Ben bir daha beyan ediyorum: Benim, Cassandra embriyonlarının sinyallerini ortaya çıkaran uzay araştırmalarım insanlara artık böyle yaşanılmayacağım, böyle giderse insan neslinin yok olacağını anlamalarında yardım etmek amacı taşıyor." (Aytmatov, 1997,38).

Sonuç

Cengiz Aytmatov'un bu romanı tamamen hümanist bir bakış açısıyla ele alınmış ve kurgulanmıştır. Eserin vak'asının herkesi ilgilendiren bir felâket ya da kıyamet senaryosu olması onu hümanist bir düzlemde tutmak-

tadır. Fakat burada hümanizmin Batı retoriği içinde kazandığı anlamdan çok, yazarın inanç bahsinde de temas ettiği gibi cihanşumul (evrensel) anlamına daha yakın durduğunu da belirtelim. Cengiz Aytmatov bu son romanında, iyi ile kötünün çatıştığı ve içinde Ordok'ların, Robert Bork'ların, Entoni Yunger'lerin ya da Runa'ların olduğu bir dünyada artık insana kendi kurtuluşu için fazla zamanının kalmadığını ihtar ediyor.

Açıklamalar

Mitolojide Kassandra'nın dramı hakkında iki söylence vardır. Birine göre "Kassandra'yla ikiz kardeşi Helenos bebekken Priamos'la Hekabe Thymbra'lı Apollon şerefine, tanrının şehir dışında bulunan tapınağında bir şenlik düzenlemişler ve tören sonunda çocuklarını tapınakta unutup gitmişler. Ertesi sabah almaya geldiklerinde korkunç bir manzara ile karşılaşmışlar: Cassandra ile Helenos beşiklerinde uyuyorlar, ama iki yılan çevrelerini sarmış, gözlerini kulaklarını yalıyordu. Bu eylemle çocukların duyuları arınmış, insanların göremediği, duyamadığı gerçeklerin algısına açılmış oluyordu. İkisi de kâhin olmuştu.

Başka bir efsane Kassandra'nın biliciliğini (kehânet] şöyle açıklar: Tanrı Apollon Priamos'un güzel kızına âşık olur, kendini verirse ona bilicilik yetisini armağan edeceğini söyler. Cassandra kabul eder, ama tanrıdan yetiyi aldıktan sonra kendini vermeye yanaşmaz. Tanrı da öfkelenir, kızın ağzının içine tükürür ve, böylece verdiği armağanın etkisiz kalmasını sağlar: Cassandra geleceği görebilecek, gördüğünü de haykırarak, ama kimseyi söylediklerinin doğruluğuna inandıramayacaktır." (*Azra Erhat, Mitoloji Sözlüğü*, s. 215).

Kaynaklar

- AKMATALİYEV, Abdıldacan, *Cengiz Aytmatov'un Dünyası*, Atatürk Kültür Merkezi Yay. Ankara, 221 s.
- AYTMATOV, Cengiz- ŞAHANOV, Muhtar, *Kuz Başındaki Avcının Çığılığı*, Tolkun Yay. Ankara, 415 s.
- AYTMATOV, Cengiz, (1997), *Kassandra Damgası*, Çev. Ahmet Pirverdioğlu, Ötüken Yay. İstanbul, 244 s.

- ERHAT, Azra, (1972), *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 430 s.
- KOLCU, Ali İhsan, *Millî Romantizm Açısından Cengiz Aytmatov*, Ötüken Yay. İstanbul, 256 s.
- KORKMAZ, Ramazan, "Cengiz Aytmatov'un Romanlarında Kaos'tan Düzen'e Ev / Anne ve Çevre / Dünya İzleği", *Doğumunun 70. Yıl Dönümünde Cengiz Aytmatov, Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri* Ankara, 247 s.
- TEVFİK FİKRET, (1984), *Halûk'un Defteri, Bütün Şiirleri*, 3, Haz. Asım Bezirci, Can Yay. İstanbul, 350 s.

A Doomsday Scenario by Chingiz Aitmatov: the Cassandra Seal

Assis. Prof. Dr. Ali İhsan KOLCU

Atatürk University

Faculty of Arts and Sciences

Abstract: The Cassandra Seal, latest novel of Chingiz Aitmatov, bears a warning message for the doomsday that man prepares for himself. It deals with the consuming / exhausting effects of the communist and capitalist systems on man. Man struggles through his eager logic, to dominate the world that is created by God in its infallible balance. All the following aspects point out to the fact that a doomsday is being prepared: Bringing up Xmen whose parents are unknown, the embryos which do not wish to be born since they do not like the whales which commit suicide altogether and people who participate them.

Key Words: Cassandra Legend, Whales, X Man Project, Amerika, The Soviet Union.

Сценарий Судного Дня по Чингизу Айтматову: Тавро Кассандры

Доц. д-р Али Ихсан КОЛДЖУ

Университет Атаюрка

Факультет естественных и гуманитарных наук

Резюме: Последняя повесть Чингиза Айтматова «Тавро Кассандры» несет в себе сообщение угрозы гибели всего человечества, которую человек приближает своими руками. Рассматриваются те стороны коммунистического и капиталистического строев, которые уничтожают человека. Из-за своей алчности человек пытается стать властелином мира, который создан Всевышним в совершенстве. Создание Ик-индивидуумов ведет к тому, что эмбрионы не хотят рождаться вследствие того, что им не нравится мир, где они будут жить в будущем, происходят массовые самоубийства китов, и присоединение к ним людей; все это свидетельствует о приближающемся конце света.

Ключевые слова: Легенда о Кассандре, киты, проект Икс-индивидуумов, самоубийство, космос, Америка, Советский Союз.